

Halálom pillanata

Maurice Blanchot 1907-ben született. Francia író, kritikus, esszéista. Életműve meglehetősen ismeretlen a nagyközönség előtt, jóllehet alapvetően befolyásolta a francia kritikai gondolkodás és diskurzus alakulását a strukturalistáktól kezdve egészen Derridáig. Az alábbi írása megtörtént eseményt elevenít fel ötven év távlatából. A fordítás alapjául szolgáló kiadás: Maurice Blanchot: *L'instant de ma mort*. Fata Morgana, Montpellier, 1994.

Emlékszem egy fiatalemberre — egy még fiatal férfira —, akit éppen a halál akadályozott meg abban, hogy meghaljon, s talán egy tévedés igazságtalansága.

A Szövetségeseknek már sikerült partra szállniuk francia területen. A lényegében legyőzött németek még harcoltak, hiábavalóan, valamiféle értelmetlen vadsággal.

Egy nagy házban (a Kastélyban, ahogy nevezték) meglehetősen félénken kopogtattak az ajtón. Tudom, hogy a fiatalember ment ajtót nyitni a vendégeknek, akik bizonyára segítséget jöttek kérni.

Azonban kintről üvöltés: „Mindenki kifelé!”

Egy náci főhadnagy botrányosan szabatos franciasággal kitessékelte előbb a legidősebbeket, majd a két fiatal asszonyt.

„Kifelé! Kifelé!” Ezt már ismét üvöltötte. Pedig a fiatalember nem próbált menekülni, lassan lépkedett, már-már szertartásosan ünnepélyes lassúsággal. A főhadnagy vállon ragadva meg rázta, töltényhüvelyeket és lövedékeket mutatott neki. Minden bizonnyal lövöldözés volt valahol, háborús területen voltak.

A főhadnagy érthetetlen nyelven, fuldokolva kiáltozott, és a már nem is annyira fiatal férfi arcához fegyvert nyomott, a löszereket és egy gránátot mutatva jól érthetően ezt kiáltotta: „Látja, ennyit ért el!”

A náci felsorakoztatta embereit, hogy rendben, szabály szerint lőjenek az emberi célpontra. A fiatalember ezt mondta: „Legalább a családomat küldje be addig!” Vagyis a 94 éves nagynénit, az édesanyját, nővérét és menyét, ezt az olyannyira csendes és hangtalan kíséretet, mintha már minden bevégeztett volna.

Tudom — tudom? —, hogy akit már célba is vettek a németek, a végső parancsra várva, hirtelen kimondhatatlan könnyedséget érzett, valamiféle boldogságot (pedig itt boldogságra végképp nem volt ok), — fenséges jókedvet. Halál és halál találkozását?

A helyében én nem próbálnám meg elemezni a könnyedségnek ezt az érzését. Talán teljesen sérthetetlen volt. Halott — halhatatlan. Talán elragadtatottságot érzett. Vagy inkább részvétet a szenvedő emberiség iránt, boldogságot amiatt, hogy semmi sem örök. Most már elválaszthatatlanul kötődött a halálhoz, valamiféle titkos barátság révén.

Hirtelen közeli csatazaj hallatszott. Partizánok próbáltak a segítségére sietni annak, akit veszélyben tudtak. A főhadnagy el-sietett, hogy személyesen nézzen körül. A németek még mindig felsorakozva álltak, készen arra, hogy mozdulatlanok maradjanak akár a végtelenségig.

Ám ekkor az egyikük közelebb lépett a fiatalemberhez, és nőies hangon ezt mondta: „Mi nem németek, oroszok”, majd szinte nevetve: „Vlasszov hadtest”. Azután intett neki, hogy tűnjön el.

Azt hiszem, elfutott, szívében még mindig a könnyedség érzésével. Végül egy félreeső erdőben találta magát, a „Bruyères”-ben, ahol megbújt az ismerős fák között. Csak e sűrű erdőben, hosszú idő után tért igazán magához. Mindenütt tűz pusztított, mindegyik tanya égett. Valamivel később megtudta, hogy három fiatal tanyasi fiút megöltek, akiknek semmi közük nem volt a lövöldözéshez, egyedüli bűnük az volt, hogy fiatalok voltak.

Még az utakon és a mezőkön heverő, felfúvódott lótetemek is arról tanúskodtak, hogy sokáig tartott a harc. Valójában mennyi idő telt el közben? S amikor a főhadnagy visszatérve észrevette a fiatal várúr eltűnését, vajon haragjában és mérgében miért nem gyújtatta fel a (még mindig nagy és fenséges) Kastélyt? Azért, mert ez a Kastély volt. A homlokzatán elpusztíthatatlan jelként ott állt az évszám: 1807. Vajon elég művelt volt ahhoz, hogy tudja, ez a nevezetes jénai csata évszáma, amikor Napóleon szürke kis lován elhaladt Hegel ablakai alatt, aki felismerni vélte benne a „világ lelkét”, ahogyan egyik barátjának írta? Ami egyszerre igaz is volt, meg nem is, mert egy másik barátjának azt írta, hogy a franciák feldúlták és kifosztották a házát. Csakhogy Hegel különbséget tudott tenni az empirikus és a lényeges között. 1944-ben a náci főhadnagy tiszteletet és csodálatot érzett a Kastély iránt, ám a tanyák iránt nem. De azért mindent átkutattak. Magukkal vittek egy kevéske pénzt, és egy különálló helyiségben, az úgynevezett „magas szobában” a főhadnagy papírokat és egy vastag kéziratköteget talált — amiben talán háborús tervek voltak. Végül is elment. Minden égett, kivéve a Kastély. Az Urakat megkímélték.

Kétségtelenül ezután kezdődött a fiatalember számára az igazságtalanság miatt érzett szenvedés. Sehol sem volt már az elragadtatás; csak a kínzó érzés, hogy egyedül azért maradt életben, mert még az oroszok szemében is a nemesi osztályhoz tartozott.

Ez volt a háború: egyesek számára az életet jelentette, másoknak pedig a gyilkolás kegyetlenségét.

Mégis megmaradt a könnyedség érzése, amit még a lövöldözés kezdete előtt érzett, s amit én nem tudnék szavakkal meg-

fogalmazni: szabadulás az élettől? megnyíló végtelenség? Nem boldogság és nem fájdalom. Nem is a félelem hiánya. Talán már lépés odaátra. Tudom, vagy úgy képelem, hogy ez a megfoghatatlan érzés megváltoztatta hátralévő életét. Mintha a halál ezentúl már csak a szívében lakozó halálba ütközhetne. „Élek. Nem, te már halott vagy.”

* * *

Később visszatérve Párizsba találkozott Malraux-val, aki elmesélte neki, hogy bebörtönözték (anélkül, hogy tudták volna, valójában ki is ő), és hogy sikerült megszöknie, ám közben elveszített egy kéziratot. „Csak elmékedések voltak a művészetről, amit könnyen lehet rekonstruálni, ám magát a kéziratot már nem.” Paulhannal még kerestették is, de hiába.

Mindez nem számít. Egyedül a könnyedség érzése marad, mely talán maga a halál, vagy még pontosabban: ezentúl folytonosan jelen lévő halálom pillanata.

Bende József fordítása

félresikerült varázslat

OLÁH ANDRÁS

*varázslat ez amiről hallgatni kell:
a sóhajok hídján pénzdarabok
lubickolnak egy cilindernyi vízben
s a fáradt szavak
mint rozsdás levelek
ziláltnan botladoznak a semmi felé*

*mi bedesz-kázzuk mögöttük
a réseket
— a szófukar álmokat —
s eloldalgunk valahova
ahol sárbaragadt nyomaink
nem ismernek egymásra*